

NÁMĚTY PRO HOSPODÁŘSKOU POLITIKU

O B S A H :

ÚVOD	2
VÝVOJ A SITUACE PRŮMYSLU	3
INVESTIČNÍ PROSTŘEDÍ	5
PŘÍSTUP NA ZAHRANIČNÍ TRHY	6
OBLAST LEGISLATIVY	8
TRH PRÁCE	9
VÝZKUM, VÝVOJ A INOVACE	11
OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	14
PALIVA A ENERGETIKA	16
DOPRAVA	18
MALÉ A STŘEDNÍ PODNIKÁNÍ	20
SHRNUTÍ	22

ÚVOD

V roce 1997 Svaz průmyslu a dopravy ČR připravil první „bílou knihu“ – Náměty pro politiku zvýšení konkurenceschopnosti českého průmyslu. Její přijetí ze strany vládní administrativy bylo velmi chladné. Materiál byl zpracován v období latentní krize, která se plně projevila zanedlouho poté a uzavřela tak jednu z etap ekonomické transformace. Tehdy jsme se snažili upozornit na to, že vedle makroekonomické politiky, kde je role vlády nezastupitelná, je neméně důležitým úkolem vlády zabývat se také tvorbou mikroekonomického prostředí, příznivého pro rozvoj inovačních aktivit, pro firemní investice a zahraniční obchod. Požadovali jsme, aby vláda nejen deklarovala svoji jednoznačnou podporu rozvoji průmyslu v naší zemi, ale zejména učinila takové kroky, které by reálně pomohly zrychlit růst průmyslové výroby. Požadovali jsme, aby vláda zformulovala principy průmyslové politiky a aby pro naše firmy byly vytvořeny stejné podmínky, jaké mají naši konkurenti.

S odstupem let můžeme říci, že mnohé z tehdejších námětů se staly realitou, že se podařilo dosáhnout většího porozumění mezi podnikateli a vládou jako tvůrcem pravidel podnikání. Jsme přesvědčeni, že mnohá z těchto opatření přispěla svým dílem k ekonomickému vzestupu, který jsme od té doby zaznamenali.

Jestliže nyní přicházíme s novým materiálem „Náměty pro hospodářskou politiku“, pak je to nikoli proto, abychom vládu přesvědčovali o nutnosti podpory průmyslu. Domníváme se, že v tom je všeobecná shoda. Zpracovali jsme ho především proto, abychom v něm shrnuli jak poznatky širokého odborného zázemí Svazu průmyslu a dopravy ČR, tak i v první řadě poznatky a zkušenosti podnikového managementu z uplynulých let, a navrhli vládě, co je nutno zlepšit, co je nutno podpořit, a případně navrhli konkrétní priority její další hospodářské politiky z pohledu podnikové sféry. Není to jen souhrn teoretických poznatků, ale v první řadě jsou to názory vyplývající z dlouholeté podnikové praxe, z každodenního střetu s konkurencí na zahraničních i tuzemských trzích.

Náměty pro hospodářskou politiku shrnují názory Svazu průmyslu a dopravy ČR na řešení některých problémů – od obecných až po velmi konkrétní – jejichž úspěšné vyřešení by, podle našeho názoru, pomohlo ke zlepšení podmínek pro úspěšné podnikání. Svůj úkol pro příští roky spatřujeme především v tom, abychom v období do vstupu do EU dokázali dostatečně zvýšit konkurenceschopnost našich podniků a obstáli pak v nových podmínkách, při plném členství ČR v EU, které podporujeme. Mnohé z toho, co cítíme jako potřebné, si dokážeme zařídit sami, ale v některých otázkách podporu vlády potřebujeme. Uvědomujeme si také, že ne všechny náměty je možné realizovat bezprostředně a že o některých z nich je nutno jednat i se sociálními partnery.

Proto v tomto materiálu spatřujeme východisko pro diskusi nad opatřeními vládní hospodářské politiky v jejím funkčním období. K takové otevřené diskusi mezi partnery, kteří mají dobrou vůli se dohodnout, vyzýváme. Své návrhy směřujeme nejenom k vládě, ale i k parlamentu a politickým stranám.

Jsme hluboce přesvědčeni, že jen tak můžeme společným úsilím dále zvýšit výkonnost a konkurenční schopnost českého průmyslu, který vždy v minulosti – a nepochybujeme, že tomu tak bude i v dalších letech – tvořil páteř české ekonomiky.

VÝVOJ A SITUACE PRŮMYSLU

Průmysl se po překonání krize v letech 1997 – 1998 vyvíjel dynamicky. Průmyslová výroba roste od poloviny roku 1999, kdy se podařilo překonat předchozí pokles. V roce 2001 meziročně vzrostla o 6,8 %, tržby z průmyslové činnosti se zvýšily o 5,5 %. Celkově pak v roce 2001 byla průmyslová produkce oproti roku 1995 vyšší o téměř 18 %.

V současné době se však tempo růstu průmyslové výroby zpomaluje a pravděpodobně bude v dalších měsících stagnovat. Je to bezpochyby způsobeno zpomalením růstu ekonomik EU, zejména v Německu, ale i v ostatních zemích. Náznaky zpomalení růstu průmyslové výroby v ČR se projevují již delší dobu, ale zatím jejich dopad na souhrnné ukazatele průmyslové výroby nebyl výraznější (kromě posledních měsíců).

Pokračovaly hluboké změny v odvětvové a oborové struktuře. Zatímco v první fázi transformace do roku 1993 došlo k výraznému poklesu technologicky náročných výrob, od roku 1999 se vývoj obrací. Jde zejména o rychlý růst gumárenského a plastikářského průmyslu, elektrotechnického průmyslu i strojírenství. Přes zlepšení v posledních letech je stále ještě na zahraničních trzích český průmysl méně konkurenceschopný, zejména v oborech high-technology.

V uplynulém období výrazně narostla váha některých odvětví v celkové průmyslové výrobě – např. podíl výroby dopravních prostředků dosahuje již více než 14 % z celkové průmyslové výroby a má tendenci k dalšímu růstu, také podíl elektrotechnického průmyslu narůstá. Naproti tomu podstatně poklesla váha textilního a oděvního průmyslu, a to na méně než 5 %. Tyto změny jsou v souladu s tendencemi strukturálních změn průmyslové výroby ve vyspělých zemích a nepochybně i přispívají k růstu výkonnosti průmyslu jako celku.

Strukturální změny však zatím nejsou doprovázeny dostatečnými změnami ve vnitřní struktuře jednotlivých odvětví směrem k posilování podílu výrob s vyšším stupněm zpracování a s vyšší finalitou výroby. Mnohé firmy se proto omezují na nižší stupně zpracování, které jim neumožňují dosahovat vyšší přidanou hodnotu. To má pak důsledky v jejich konkurenční schopnosti a zejména v jejich možnostech vytvářet dostatečné zdroje na technický rozvoj, investice do nových technologií, na inovační aktivity.

Četné průmyslové firmy, zejména menší a střední, také trpí zatím stále nedostatečnou pozicí na zahraničních trzích, která vyžaduje – chtějí-li pronikat na tyto trhy, což je pro ně zásadní otázka jejich dalšího rozvoje – aby na těchto trzích využívaly především nižší ceny, než jsou dosahovány srovnatelnou konkurencí (a to i při často reálně vyšší technické úrovni výrobků). Nižší realizované ceny mají za následek menší tvorbu zdrojů na investice a vedou k nižší rentabilitě vloženého kapitálu. Nutnost překonávat nižší cenou bariéry těchto trhů je pak jedním z vážných problémů zejména budoucího rozvoje českého průmyslu.

Rozdílný vývoj probíhá v podnicích pod zahraniční kontrolou a částí průmyslu reprezentované domácím sektorem. Podniky se zahraniční účastí mají vyšší investiční aktivity a vyšší mzdy, dosahují vyšší přidanou hodnotu a mají podstatně menší problémy v přístupu do odbytových sítí. Právě snazší přístup do odbytových sítí – a to nejen na zahraničních trzích, ale i v tuzemsku, neboť rozhodující obchodní řetězce jsou součástí nadnárodních firem – je jedním z podstatných problémů rozvoje tuzemského průmyslu, resp. firem s převážně tuzemským kapitálem.

Přes pozitivní vývoj růstu produktivity práce v posledních dvou letech, kdy produktivita práce rostla rychleji než mzdy, je současná úroveň produktivity práce, jako základního ukazatele konkurenční výkonnosti, podstatně nižší, než je úroveň dosahovaná v průmyslu zemí EU (jedním z důvodů je právě nutnost využívat nižších cen pro prolamování bariér v přístupu na vyspělé trhy).

Nízká konkurenční výkonnost, resp. úroveň produktivity práce, je ovlivněna zejména těmito faktory:

- nízkou úroveň inovačních aktivit na podnikové úrovni, projevující se v nízkém podílu výdajů na výzkum a vývoj,

- nedostatečností investičních aktivit, a to i přes zlepšující se situaci v této oblasti v posledních letech,
- ztrátami z nižších realizačních cen v důsledku nízkého ocenění zboží českého původu,
- problémy v přístupu do odbytových sítí.

Současně je také nutno říci, že český průmysl má i některé konkurenční výhody. Krátkodobou výhodou, na které nelze do budoucna stavět konkurenceschopnost průmyslu, je dosud nižší mzdová úroveň, která se vyskytuje zejména u pracovně náročné produkce. Udržování tohoto stavu by dlouhodobě směřovalo strukturu průmyslové výroby spíše k nižším etážím technické úrovně. Nižší je také ohodnocení některých dalších faktorů, např. ceny půdy, energie apod.

Vážným problémem českého průmyslu se stala i rychle se zhodnocující česká koruna ve vztahu k hlavním světovým měnám. Její zhodnocování bylo natolik rychlé, že je nebylo možno kompenzovat žádnými opatřeními jak v úsporách nákladů, tak ani pokud jde o růst technických parametrů výrobků a tedy i zvýšením dosahovaných cen. Právě rychlé zhodnocování koruny je jedním z faktorů, který může zásadně ovlivnit konkurenční schopnost českého průmyslu v nejbližší době. Včasnost řešení vztahu mezi cenou finančních zdrojů, kurzu a úrovní inflace vytváří předpoklad pro odstranění současné konkurenční nevýhody, projevující se ve finančním zatížení podnikové sféry.

Nedaří se vytvořit hlubší a širší propojení mezi zahraničními firmami vyrábějícími v tuzemsku (zejména na bázi investičních pobídek – přímé zahraniční investice) a tuzemskými dodavateli. Podíl produkce odebírané od tuzemských dodavatelů je nepřiměřeně nízký. Většina kooperací se dováží, a to i přesto, že jsou k dispozici domácí kapacity. Tím tyto investice nemají potřebný multiplikační efekt pro rozvoj navazujících výrob v tuzemsku. Je nezbytné, aby i tuzemští dodavatelé pro tyto výroby mohli využívat některé formy podpor.

Je nutné také vidět, že relativně vysokého růstu průmyslové výroby je dosahováno zejména tím, že se široké frontě průmyslových firem daří rozvíjet kooperaci se zahraničními trhy především rozvojem práce ve mzdě, která tvoří velmi vysoký podíl produkce v tuzemském průmyslu. Tento způsob práce sice umožňuje řadě firem přežít, nevytváří však potřebné zdroje na dlouhodobý rozvoj firem, zejména pro technický rozvoj a investice.

Budoucnost průmyslu je spojena s vývojem založeným na růstu produkce s vyšším stupněm zpracování při intenzivním využívání inovací a kvalifikačního potenciálu pracovníků. Takový vývoj bude vyžadovat poměrně rozsáhlé investice do technologické restrukturalizace výroby.

Vedle uvedených faktorů ovlivňuje významným způsobem konkurenční výkonnost průmyslu trh práce. Jeho slabinou je stimulativní stránka, nízká mobilita pracovních sil a disproporce mezi požadavky a nabídkou pracovních sil v potřebné struktuře.

Průmyslovou činnost stále významněji ovlivňuje ochrana životního prostředí. Přizpůsobení se ekologickým požadavkům, které jsou již dnes vysoké a dále vzrostou zejména v souvislosti s naším členstvím v EU, je nezbytným předpokladem úspěšnosti průmyslového podnikání a zvyšování konkurenceschopnosti průmyslu.

Pro konkurenční výkonnost je nutné zajistit i odpovídající úroveň dopravní a energetické struktury, spolehlivost a nákladově přijatelnou úroveň.

Uvedené faktory působí nejen v současnosti, ale jejich význam dále poroste v dlouhodobějším časovém horizontu. Zvládnutí tvorby podmínek pro jejich řešení musí probíhat jak na podnikové, tak i národohospodářské úrovni. Je tedy rozhodujícím úkolem pro management podniků i pro hospodářskou politiku státu.

INVESTIČNÍ PROSTŘEDÍ

Investice do zpracovatelského průmyslu v poslední době rostou – hrubé investice v průmyslu vzrostly meziročně o 10,5 %. Investiční aktivita ve zpracovatelském průmyslu se zvýšila meziročně o 15,9 %, probíhá příznivý strukturální posun ve prospěch investic do strojů a zařízení, které vzrostly o více než pětinu.

Hlavním nositelem investičních aktivit byly zahraniční firmy pod vlivem působení systému investičních pobídek. Jejich prostřednictvím se podařilo vytvořit řadu nových kapacit, které mají především významný vliv na růst objemu průmyslového exportu, který se v posledních letech výrazně zvýšil. Růst investic však neměl žádoucí efekt u tuzemských dodavatelů. Na jedné straně se výrazně zvýšil export těchto kapacit, na druhé straně se však také zvyšoval import, což znamená, že tyto kapacity pracují především na bázi montáže z dovážených komponent.

Lze očekávat, že investiční aktivita tuzemských firem – zejména malých a středních – se bude dále snižovat. Z jejich vyjádření se dá usuzovat zejména na to, že se snižuje dostupnost finančních zdrojů pro tyto firmy, která je dána převážně neochotou bank poskytovat úvěry sektoru malých a středních podniků. Ten se v každé ekonomice vyznačuje relativně vyšším stupněm rizika než sektor větších firem. Až donedávna byla také dostupnost úvěrů omezena poměrně vysokými úrokovými sazbami. Je také pravdou, že v ČR – narozdíl od jiných zemí – neexistuje výraznější a dostatečně účinná podpora sektoru malých a středních podniků.

I přes celkově pozitivní vývoj lze označit investiční aktivity za jeden z problémů restrukturalizace průmyslu.

Problémy jsou zejména v tvorbě vlastních zdrojů pro investice, což souvisí s charakterem části českého průmyslu rozvíjejícího se na bázi rostoucího podílu práce ve mzdě, který neposkytuje dostatek prostředků pro dlouhodobý rozvoj firem.

Část průmyslových firem pociťuje zhoršení dostupnosti úvěrů. Došlo k tomu v období po příchodu zahraničních investorů do tuzemských bank, kdy docházelo k úpravám jejich dosavadní úvěrové politiky. Tento postup, který by mohl být opodstatněný v první etapě po příchodu nových investorů, však přetrvává i v dalším období. Banky dávají zjevně přednost relativně bezpečným investicím do státních cenných papírů, a tak omezují úvěrové zdroje potřebné pro rozvoj průmyslových investic. Přitom je zjevné, že mnohé české firmy stále ještě musejí řešit pozůstatky minulosti (kupónová privatizace, privatizační úvěry atd.).

Velmi pomalu probíhá příprava ČR na čerpání předstrukturálních a strukturálních fondů a naprosto nedostatečně je využíván kapitálový trh. Pokud jde o využívání fondů EU, bude třeba zabezpečit podmínky v oblasti institucionální, dále v oblasti kofinancování a slabinou je i příprava projektů na podnikové a regionální úrovni.

System investičních pobídek byl jedním z hlavních faktorů zvyšujících příliv zahraničního kapitálu do ČR. Přes tento pozitivní vývoj je třeba otevřít některé hlubší a s dlouhodobým vývojem ekonomiky související problémy, jakými jsou např. míra multiplikačních efektů pro ostatní subjekty, nerovnost podmínek v hospodářské soutěži, vliv na rozvoj zejména problémových regionů, ekologické aspekty investic, vliv na strukturu průmyslu (míra přidané hodnoty), vliv působení zahraničních investorů na trh práce a na export a import.

Návrhy na opatření pro stimulaci investičních aktivit:

- **Úprava daňového systému a poplatků** nákladově zatěžujících podniky tak, aby stimulovaly inovační procesy a investiční rozvoj; současné daňové zatížení podnikatelských subjektů považujeme za horní mez – prioritou při snižování daňové zátěže by mělo být stanovení základu daně z příjmů, tzn. rozšíření daňové uznatelnosti o následující výdaje: zvýšení procentní výše odpočtu od základu daně při pořízení nového hmotného majetku z 10 % na 15 % a u ekologických investic až na 25 %, výdaje na modernizaci a rekonstrukci do výše 50 % z hodnoty prováděných úprav majetku ve všech odpisových skupinách, rozšíření možnosti vytváření zákonných rezerv z daňových nákladů na výzkum a vývoj, exportní rizika apod.

- **Ovlivňování úvěrové politiky bank** směrem k vyšší úvěrové angažovanosti v podnikovém sektoru, zejména v sektoru MSP.
- **Koordinace měnové a hospodářské politiky vlády** s cílem vytváření stabilních a předvídatelných podmínek pro hospodářský růst.
- **Příprava ČR na čerpání předstrukturálních a strukturálních fondů** zahrnující institucionální přípravu, přípravu zdrojů a stimulaci vhodných projektů.
- **Změna systému investičních pobídek**, která odstraní nerovné postavení mezi novými a stávajícími daňovými poplatníky a bude stimulovat vyšší podíl národní práce na produkci pobídkových projektů a klást větší důraz na rozvoj strukturálně postižených regionů; cílem musí být nejen získání zahraničních investorů, ale i jejich dlouhodobé působení na našem území.
- **Vytváření kvalitního a stabilního institucionálního prostředí.**

PŘÍSTUP NA ZAHRANIČNÍ TRHY

Po roce 1989 prošel zahraniční obchod ČR několika fázemi. V první řadě šlo o změnu jeho orientace z netržních podmínek na tržní podmínky a teritoriálně na země EU a ostatní vyspělé země. S tím bylo spojeno i dočasné relativní zhoršení struktury českého vývozu, neboť přechodně narostl podíl vývozu s nižší přidanou hodnotou. Druhá polovina 90. let byla ve znamení velké dynamiky českého exportu – celkový vývoz za poslední čtyři roky vzrostl o tři čtvrtiny (rok 2001 oproti 1997), vývoz strojů se zvýšil dokonce 2,2 krát. Rozhodující byl růst vývozu do států s vyspělou tržní ekonomikou, přičemž velmi vysoký podíl dosáhl obchod s EU. Na druhé straně došlo v poslední době k největšímu zhoršení výsledků v obchodu s rozvojovými zeměmi, kde prudce vzrostly dovozy, zatímco vývozy se snižovaly.

Podíl podniků pod zahraniční kontrolou dosáhl téměř 60 % na celkovém obratu zahraničního obchodu. Podíl výrobků high-tech na celkovém vývozu se meziročně zvýšil a vzrostl vývoz po aktivním zúšlechťení. Na jeho přírůstku se podílelo zejména zvýšení vývozu kancelářských strojů a počítačů a rádiových, televizních a spojových zařízení.

V roce 2001 byl zaznamenán pozitivní cenový vliv na obchodní bilanci. Směnná relace se v průběhu roku postupně zlepšovala a dovozní ceny meziročně klesly o 1,5 %, což ovlivnil především pokles dovozních cen strojů, dopravních prostředků a nerostných paliv. Na pokles dovozu působily především nižší dovozní ceny v důsledku posílení kurzu koruny a vysoká srovnatelná základna. V dolarovém vyjádření za prvních pět měsíců 2002 vzrostl vývoz ČR o 7,3 %.

V minulém období se změnil přístup vlády k systému podpory exportu. Zejména oblast financování a pojišťování vývozu se státní podporou zaznamenala významný rozvoj, který se projevil ve skokovém nárůstu objemu pojištěných a úvěrovaných vývozů. Financování se stalo dostupnější a zlepšila se i dostupnost produktů pojišťování a úvěrování pro malé a střední podniky. Kapacita pojišťování a úvěrování se zvýšila mj. i díky zvýšení kapitálové vybavenosti ČEB a EGAP – v průběhu posledních dvou let došlo k navýšení pojištěných úvěrů a jejich hodnota dosáhla 6,3 % z celkové hodnoty exportu. Na druhé straně nebyla dosud stanovena rozpočtová pravidla a nebyly zajištěny prostředky pro realizaci dlouhodobých vládních úvěrů.

Nefinanční podpora exportu se zlepšila rozšířením činnosti a produktů agentury CzechTrade a rozšířením jeho zahraniční sítě. Pozitivní ohlas měl zejména program podpory exportu malým a středním podnikům Marketing, který se od počátku setkal s tak velkým zájmem podniků, že jej nebylo možno uspokojit v plné míře.

Je zjevné, že ekonomické a obchodní zájmy jsou nedostatečně podporovány zahraniční politikou. V některých případech jsou dokonce oslabovány nekoordinovaným přístupem jednotlivých orgánů státu. Na tradičních odbytištích českých vývozců, především investičních celků, má takový přístup za následek významné škody dlouhodobého charakteru. Na druhé straně je nutno ocenit, že se podařilo

zvýšit úroveň práce zastupitelských úřadů, zejména odbornou ekonomickou úroveň personálu. Jedním z přetrvávajících problémů podpory exportu je nízká úroveň koordinace činnosti mezi institucemi působícími v této oblasti.

Pro zlepšení účinnosti proexportní podpory a zlepšení podmínek přístupu průmyslových podniků na zahraniční trhy je nutno zpracovat a realizovat **novou koncepci podpory českého vývozu**, opírající se o nástroje obvyklé v ekonomikách zemí EU. Při zpracování koncepce vycházet z analýzy efektivnosti vynaložených finančních prostředků státu. Je třeba také analyzovat podmínky pro využití fondů EU a navrhnout efektivní systém jejich čerpání. V jednotlivých oblastech navrhuje:

1. FINANCOVÁNÍ A POJIŠŤOVÁNÍ VÝVOZU

- **zvýšit kapitálové vybavení ČEB a EGAP** a tím jejich pojistnou a úvěrovou schopnost, zvláště v případě velkých vývozních kontraktů; při poskytování zvýhodněného financování zjednodušit postupy a zavést komplexní obsluhu celého vývozního obchodního případu,
- **rozvíjet systém krátkodobých revolvingových refinančních úvěrů** exportérům a refinančních úvěrů komerčním bankám pro exportní financování,
- **přijmout opatření podporující zájem komerčních bank o rozvoj proexportního financování** (v období po privatizaci klesá zájem bankovního sektoru o tyto činnosti),
- **využívat institut dlouhodobých vládních úvěrů, tzv. soft-loans** – pro jeho realizaci je nezbytné novelizovat zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech tak, aby bylo možno využívat prostředky státního rozpočtu pro financování těchto úvěrů,
- **vytvořit systém vystavování státních záruk** u velkých vývozních projektů, zejména u projektů, kde je zapojeno více tuzemských dodavatelských subjektů a kde má vláda zájem na podpoře rozvoje hospodářských vztahů s příslušnými zeměmi.

2. TERITORIÁLNÍ ORIENTACE ZAHRANIČNÍHO OBCHODU

- **podpořit vývoz na dynamicky se rozvíjející trhy**, pozornost zaměřit především na Rusko, Čínu a rozvojové země,
- **posílit vzájemný obchod v rámci celní unie se Slovenskem** a zastavit současné negativní trendy vzájemné obchodní výměny; odstraňovat překážky ve vzájemném obchodě, zejména rozdíly v licenčních režimech, celních sazebnících atd.,
- **podporovat příhraniční spolupráci**, zejména obchodní a kooperační vztahy mezi podnikatelskými subjekty.

3. INSTITUCIONÁLNÍ, INFORMAČNÍ A PROPAGAČNÍ PODPORA

- **koordinovat činnost státních institucí**, poskytujících podporu vývozcům tak, aby nedocházelo k duplicitám a roztříštěnosti využívaných prostředků,
- **personálně posílit obchodně ekonomické úseky zastupitelských úřadů**, zejména v regionech s velkým ekonomickým růstem, nebo kde dochází ke zhoršování bilance vývozu,
- **rozvíjet činnost agentury CzechTrade jako národní proexportní agentury** v obdobné struktuře produktů a služeb jako v zemích EU; na základě teritoriálních priorit a požadavků exportérů pokračovat ve vytváření sítě zahraničních kanceláří; posílit finančními zdroji program Marketing,
- **podporovat účast průmyslových podniků v tendrech** tak, aby se zvyšoval vývoz investičních celků a finálních výrobků,
- **finanční účastí státu podpořit zahraniční zastoupení významných vývozců** na důležitých trzích,
- **systém obchodní politiky státu přizpůsobit podmínkám vstupu ČR do EU** – stále více opatření v této oblasti bude projednáváno a přijímáno v orgánech EU.

OBLAST LEGISLATIVY

V oblasti legislativy, považované za jednu z nejdůležitějších složek podnikatelského prostředí, se podařilo uskutečnit řadu pozitivních prvků. Znatelného pokroku bylo dosaženo zejména v oblasti vymahatelnosti práva a většina návrhů Svazu průmyslu a dopravy ČR v této oblasti byla naplněna. Byly zřízeny exekutorské úřady a vymáhání přisouzených pohledávek již neleží jen na státu a jeho úřednících, ale možnost volit tuto rychlejší a účinnější cestu je dána všem oprávněným. Za pozitivní krok považujeme zřízení rejstříku movitých zástav, který umožňuje získat právní jistotu a omezuje možnost podvodů. Novela občanského soudního řádu zrychlila soudní řízení a ztížila pozici dlužníků.

Překážkou v podnikání je i malá stabilita zákonů. Zákon by měl platit alespoň dva roky s tím, že v této době by mohl být novelizován jen s využitím institutu legislativní nouze. Zvláště je třeba zdůraznit požadavek stability daňových zákonů. Časté novelizace snižují vážnost zákonů, není jistota o tom, co obsahují, a zákony nejsou osvojeny podnikatelskou praxí. Ke zvýšení právní kultury a vážnosti k zákonu by přispělo i dodržování období legisvagance, tedy požadavek, aby norma nabyla účinnosti po určité době, ve které by se s ní všechny subjekty, jichž se týká, mohly důvěrně seznámit.

Hlavní náměty pro zlepšení stavu v oblasti legislativy:

- **Požadujeme, aby pro normy upravující podnikání, byl Svaz průmyslu a dopravy ČR připomínkovým místem ze zákona**, podobně jako je tomu u pracovněprávních norem. Cílem musí být, aby normy ovlivňující podnikání, byly vypracovávány ve spolupráci s těmi, kdo podnikají. Proto požadujeme větší prostor pro Svaz průmyslu a dopravy ČR, Hospodářskou komoru a Konfederaci zaměstnavatelských a podnikatelských svazů.
- **Navrhujeme přijmout takovou úpravu legislativního procesu, aby i poslanceké iniciativy byly podrobeny připomínkovému řízení.** Velký počet přijímaných zákonů má za důsledek i to, že v přijímaných normách je mnoho chyb a nejsou dodržována legislativní pravidla. Zdrojem neprovázaností zákonů jsou i změny vzešlé z poslanceké iniciativy.
- **Navrhujeme, aby garantem provázanosti a terminologické správnosti právních norem bylo Ministerstvo spravedlnosti ČR.** Jedním z vážných problémů legislativních norem je nejednotnost používané terminologie.
- **Jsme proti tomu, aby byla neustále rozšiřována povinnost podnikatelů sepisovat právní úkony formou notářských zápisů.** Notáři často nemají volnou kapacitu a dostupnost jejich služeb se stává limitující.
- **Jsme důrazně proti tomu, aby se problémy zákona řešily výkladem.** Výklad některých ustanovení je nejednoznačný a teprve soudní rozhodování určuje, co je vlastně obsahem obtížně vyložitelných ustanovení.
- **Část rejstříkové agendy by měla být vyřešena formou tiskopisových návrhů** na zápis s předem stanovenými přílohami. Jedná se o rutinní zápisy změn. Situace v oblasti prvozápisů se sice zlepšila, ale došlo ke zhoršení stavu v zápisech změn. Podáním žádosti s přílohami by měla být věc pro podnikatelský subjekt uzavřena s tím, že účinek zápisu by nastal dnem podání takového návrhu. Soudy by měly být jen místem, řešícím složité situace spočívající ve změně právní formy, fúze podniků či jejich zánik, a místem odvolacím.
- **Navrhujeme omezit četnost podzákoných norem.** Pokud musí být vydávány, mělo by se tak dít současně se zákonem. Praxe je taková, že to, co neprojde legislativním procesem v parlamentu, se objeví ve vyhlášce. To se týká zejména Ministerstva financí ČR, které vydává velké množství metodických pokynů, jimiž se řídí vlastní praxe finančních úřadů. Důsledné respektování zásady, že povinnosti je možné uložit jen zákonem, by v této oblasti bylo značným přínosem.
- **Za velmi důležité považujeme zvýšení úrovně informovanosti o právu EU.** Pozitivním krokem by byla oficiální obecně přístupná knihovna právních norem EU v autorizovaném překladu i oficiální knihovna platného práva přístupná pro každého. Samozřejmostí by měly být také návrhy všech legislativních aktů na internetu tak, aby konfrontace praxí předcházela kodifikaci.
- **Požadujeme, aby normy přejímané z EU byly posuzovány s ohledem na podmínky ČR.** Jde často o normy jen doporučené, které jsou však do českého právního řádu přejímány jako závazné, s přísnějšími limity a termíny, a to zejména v oblasti ekologie a některých technických norem. Takový postup výrazně ovlivňuje náklady a snižuje konkurenceschopnost podnikatelů a firem.

TRH PRÁCE

Vývoj na trhu práce byl poznamenán několika zásadními problémy. Především je to nepříznivý demografický rozvoj, který nejenže vede k celkovému úbytku obyvatelstva, ale zejména nepříznivě ovlivňuje jeho věkové složení.

Je zřejmé, že nároky na systém sociálního zabezpečení, které jsou již nyní jak pro zaměstnavatele, tak i pro zaměstnance vysoké, dále porostou, a že tuto situaci bude nutno řešit pouze zásadními systémovými změnami věcného i institucionálního charakteru.

Závažným problémem je neodpovídající kvalifikační struktura pracovních sil. I když jsou jak stupeň vzdělání, tak i kvalifikace pracovní síly na všeobecně dobré úrovni, ukazuje se, že existují bariéry její adaptability mezi odvětvími, kdy převažuje úzká specializace, chybí obecnější základ, pružnost a příprava na zvládání nových technologických postupů.

Mezi další problémy trhu práce patří nízká mobilita pracovních sil, a to jak územní, tak i profesní. Územní mobilita v ČR je úzce spojena s bytovou a dopravní politikou, zejména s potřebou zlepšení bytového fondu.

Velký problém představuje struktura nezaměstnanosti, kde podíl dlouhodobě nezaměstnaných vzrostl na současných téměř 38 %. Dlouhodobě zůstávají v evidenci uchazečů o zaměstnání zejména lidé s nízkou kvalifikací. Současná relace pracovních příjmů a sociálních příjmů (státních dávek) je nastavena tak, že tuto kategorii občanů k práci nemotivuje. To negativně ovlivňuje čerpání prostředků na politiku zaměstnanosti, neboť převážná část výdajů směřuje do podpor v nezaměstnanosti. Ve svém důsledku je tato situace i překážkou rozvoje podnikatelské sféry, protože omezuje možnost využít prostředky na aktivní opatření.

Potřebám zaměstnavatelů neodpovídá současná pracovněprávní legislativa, která může být akceptovatelná pro velké podniky, ne však pro podniky malé a střední. Řada institutů ochrany zaměstnanců, přetrvávající od 60. let ve stávajícím zákoníku práce, se již přežila a působí kontraproduktivně.

Za nevyhovující pokládáme také pracovněprávní úpravu týkající se zaměstnanců se změněnou pracovní schopností. Přestože zaměstnavatel nemá možnost nadále využívat jejich znalostí a schopností, vzhledem ke změněné situaci v podniku, zůstávají zdravotně postižení zaměstnanci stále v pracovním poměru, a pro zaměstnavatele je téměř nemožné, v rámci stávající legislativy, tuto situaci řešit.

Velmi problematickou oblastí je i bezpečnost a ochrana zdraví při práci (BOZP), protože dodržování některých nařízení s ní spojených, je vázáno na neúměrné náklady. Malí a střední podnikatelé navíc trpí řadou nejasností v kompetencích orgánů činných v oblasti BOZP, se kterými mají problémy konzultovat a řešit narůstající problémy v souvislosti s harmonizací práva s EU. Malé a střední podniky nemají pro tuto oblast odborníky.

Stávající pojetí bezpečnosti a ochrany zdraví při práci v ČR neodpovídá z věcného hlediska současnému evropskému vývoji, který klade důraz na prevenci a předcházení pracovním úrazům a nemocím z povolání, preferuje preventivní zdravotní programy, osvětu atd.

I když pracovní úrazovost klesá, prodlužuje se průměrná délka trvání pracovní neschopnosti. Pouze minimum hlášených případů tvoří případy do 3 dnů pracovní neschopnosti, přičemž průměr je kolem 40 dnů. Svou roli zde hraje náhrada za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti, která prakticky znamená „doplatek“ k nemocenskému do výše průměrného výdělků před vznikem škodní události, resp. pracovního úrazu.

Stejně demotivačně na návrat zaměstnance do zaměstnání a překonání následků pracovního úrazu působí i výše dávek, resp. náhrada za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti (dorovnání výdělků po pracovním úraze do výše průměrného výdělků před pracovním úrazem).

Prosperitu firem také ohrožuje rostoucí pracovní neschopnost. Na rozdíl od ostatních evropských zemí dochází u nás dlouhodobě k růstu pracovní neschopnosti (v roce 1990 to představovalo 4,8 %, v loňském roce již 6,7 %), k prodlužování průměrné délky pracovní neschopnosti (v roce 1990 18,4 dne, v loňském roce již 28,6 dne). Analýzy ukazují, že nejvyšší nemocnost se vyskytuje u zaměstnanců v nižších mzdových pásmech.

Neuspokojivé jsou také podmínky pro financování dalšího vzdělávání. Problém podnikatelské sféry není v tom, že by zaměstnavatelé neznali své potřeby pokud jde o vzdělání zaměstnanců, tzn. sladění vědomostí zaměstnanců s požadavky na výkon práce na dané či uvažované pracovní pozici. Problémem jsou finanční náklady. Je alarmující, že výdaje na vzdělávání v našich podnicích nedosahují ani 1 % (měřeno k objemu mezd), zatímco v zemích EU činí v průměru 1,6 %.

Pro zlepšení podmínek na trhu práce a v sociální oblasti z hlediska zvyšování konkurenční výkonnosti podnikové sféry považujeme za nezbytné:

- **Preferovat opatření na podporu rekvalifikace** přispívající ke schopnosti pracovní síly uplatnit se na trhu práce. Včasný nástup na rekvalifikaci může v řadě případů předcházet propouštění. Získání požadovaných znalostí a dovedností umožní zaměstnavateli eventuelní další využití zaměstnance.
- **Využívat další nástroj aktivní politiky zaměstnanosti**, např. institut společensky účelných pracovních míst. Účinné řešení není pouze na straně nabídky, ale spočívá i v podpoře strany poptávky, tj. podnikové sféry.
- **Přehodnotit systém sociálních dávek**, tzv. sociálních příjmů, ve vazbě na pracovní příjmy tak, aby byli občané pobírající sociální dávky dostatečně motivováni k hledání pracovního místa. Považujeme to za důležité zejména v případě méně kvalifikovaných pracovníků. Zároveň bude nezbytné ve vyšší míře využívat i kontrolní mechanismy, případně je nově vytvořit.
- **Problematiku zaměstnávání zdravotně postižených osob řešit motivací zaměstnavatelů**, např. jejich finančním zvýhodněním při překročení stanoveného podílu zdravotně postižených, a nikoliv nadměrnou pracovněprávní ochranou postižených, která se ve svém důsledku obrací proti nim samotným.
- Při „rekodifikaci“ našeho právního řádu **otevřít větší prostor pro zaměstnance i zaměstnavatele s možností vyjednat si konkrétní úpravu pracovních vztahů** s ohledem na specifické podmínky zaměstnavatele a možnosti a požadavky zaměstnance. Nová úprava by měla být pružnější a volnější, více přispívat k uplatňování moderních forem organizace práce, vytvářet podmínky pro vyšší mobilitu pracovních sil a přispívat ke zvýšení konkurenceschopnosti zaměstnavatelů.
- **Urychlit modernizaci školského systému** tak, aby odborné vzdělávání a výcvik lépe odpovídaly požadavkům trhu práce a ekonomiky. Důležitá je i tvorba učebních osnov, které musí reflektovat skutečné potřeby trhu práce.
- **Vytvářet podmínky pro rozvoj technického školství** tak, aby se zvýšil zájem o studium technických oborů a zvýšily se počty absolventů.
- **Zvýšit společenské uznání pedagogických pracovníků v oblasti učňovského školství**, zejména mistrů odborné výchovy, zlepšit jejich mzdové podmínky a kariérové perspektivy.
- **Vypracovat systém financování dalšího vzdělávání**, který by byl pro zaměstnavatele únosný. Jako varianty navrhuje:
 - pro zaměstnavatele – možnost odečíst výdaje na vzdělávání ze základu daně z příjmu právnických osob,
 - pro zaměstnance – možnost odečíst výdaje na vzdělávání ze základu daně z příjmu fyzických osob.
- **Vytvořit jednotnou politiku BOZP**, která by z hlediska legislativního upravovala tuto problematiku jedním zákonem v gesci jednoho resortu. Součástí této politiky je vytvoření integrované inspekce práce. Tím by se odstranila roztříštěnost a nepropojenost jednotlivých kontrolních úřadů a vyloučily by se situace, kdy zaměstnavatelé v jednom dni absolvují pro jednu oblast (tentýž institut) kontrolu od dvou úřadů.

- **Změnit způsob úrazového pojištění, konkrétně** část finančních prostředků vyčlenit na prevenci pracovních úrazů a nemocí z povolání a založit fond prevence. Je nutné nastavit odvody pojistného tak, aby byli zvýhodňováni ti zaměstnavatelé, kteří dbají na bezpečnost práce a mají v ní dobré výsledky, na rozdíl od těch zaměstnavatelů, kteří o bezpečnost práce nedbají a vykazují vysoké procento úrazovosti.
- **Přehodnotit systém nemocenského pojištění**, především nastavením principu solidarity a upravením výše dávek nemocenského pojištění tak, aby lépe korespondovala s výší pojistného. Těsnější vazby dávek na zaplaceném pojistném, a tím i snížení neúměrné solidarity mezi skupinami občanů charakterizovanými výší příjmu, může být při nezvyšování pojistného a při existenci mzdově valorizačního mechanismu dosaženo pouze spravedlivějším nastavením parametrů výpočtu nemocenského, tedy snížením dávek pro pojištěnce s nižšími příjmy a jejich zvýšením pro pojištěnce s vyššími příjmy. Tím se vytvoří předpoklady proti zneužívání systému.
- Za zcela nezbytnou považujeme **reformu důchodového systému**. Její základ by měl podporovat doplňkové formy pojištění pro zabezpečení ve stáří. Je nezbytné stanovit pevná pravidla a rovné podmínky pro nositele tohoto typu pojištění včetně vypracování kontrolních mechanismů tak, aby se zvýšila důvěra občanů v serióznost fondů. Tato opatření bude nutno doplnit ekonomickými nástroji (daňové zvýhodnění).
- **Doporučujeme, aby se** v pilíři průběžného, státem financovaného důchodového pojištění (tj. státem garantované výše důchodů) **posilovala spravedlivější relace mezi zaplaceným pojistným a výší dávek**, a tím se omezila jejich nadměrná nivelizace. Určitá míra mezigenerační solidarity je sice v této oblasti nutná, ale současnou úroveň solidarity mezi příjmovými skupinami občanů nepovažujeme za spravedlivou. Za jedno z opatření, které by přispělo ke zvýšení příjmů, považujeme sjednocení pravidel pro stanovení výše vyměřovacího základu pro osoby samostatně výdělečně činné, jejichž vyměřovací základ představuje v současné době přibližně 1/3 vyměřovacího základu u zaměstnanec. K určitému vyrovnání by přispělo i přehodnocení rozsahu náhradních dob, které se pro účely nároku na důchodové dávky pojištěnci započítávají, aniž by bylo za ně odváděno v této době státu pojistné.

VÝZKUM, VÝVOJ A INOVACE

V období po roce 1989 prošla celá sféra výzkumu a vývoje v ČR významnými změnami, a to jak v systémové rovině, tak i v celkovém rozsahu a intenzitě vykonávané výzkumné a vývojové činnosti. Tyto změny nelze však hodnotit jednoznačně.

Za pozitivní změny lze označit:

- vytváření nových struktur a forem organizace výzkumu a vývoje, které jsou obvyklé ve standardních zemích, zejména vznik soukromého sektoru těsně propojeného s podnikatelskou sférou,
- očištění výzkumu a vývoje od neefektivních a nadbytečných složek,
- zavedení svobody bádání,
- zavádění systému účelového financování prostřednictvím veřejných soutěží (granty, programy, soutěže),
- vytvoření prostoru pro širokou mezinárodní spolupráci.

Na druhé straně však některé změny vyvolaly problémy s nepříznivými důsledky.

Jedná se zejména o:

- skutečnost, že se podniky v první polovině 90. let soustředily na procesy transformace a privatizace, což se projevilo nejen v nižších státních výdajích, ale zejména v nízkých výdajích podnikové sféry na výzkum, vývoj a inovace, a tím i ve ztrátě konkurenceschopnosti; analogicky tomu bylo s počtem pracovníků – v současné době je vybavenost výzkumu a vývoje pracovníky zhruba na polovině průměru zemí EU,

- dlouhodobý nedostatek prostředků na výzkum a vývoj, který se odráží ve stále nedostatečném a nekonkurenceschopném technickém a informačním vybavení řady pracovišť i v nekonkurenceschopném ocenění špičkových odborníků a mladých talentů a ve zhoršujícím se věkovém průměru výzkumných a vývojových pracovníků,
- stále nedostatečnou a roztříštěnou státní podporou výzkumu a vývoje, absenci státní priority při poskytování prostředků na vědu a výzkum a absenci státní inovační strategie (politiky),
- nekoncepční přístup spojený s neuváženými formami privatizace (v procesu privatizace se 2/3 kapacit staly součástí soukromého sektoru), který způsobil rušení resortních výzkumných ústavů, sítě informačních služeb a knihoven apod., což se projevilo v nadměrné redukci a roztříštění výzkumně vývojových kapacit, v rozpadu řady úspěšných a výkonných výzkumných týmů a v odchodu mnoha kvalifikovaných výzkumných a vývojových pracovníků do jiných sfér činnosti.

Teprve v posledních letech, v souvislosti s přípravou na vstup do EU, se začínají prosazovat systémové změny. V Námětech pro politiku zvýšení konkurenceschopnosti českého průmyslu, které zpracoval SP ČR v roce 1997, byla navržena konkrétní opatření pro podporu výzkumu a vývoje. Za nejvýznamnější realizované záměry lze považovat přijetí Národní politiky výzkumu a vývoje v ČR a přijetí zákona č.130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů, s platností od 1.7.2002.

Na druhé straně nebyla řada námětů akceptována a ani nebylo zahájeno jejich řešení. Za nejzávažnější nedostatek považujeme skutečnost, že vláda nedodržela závazek týkající se státní podpory výzkumu a vývoje v ČR. Podle vládou přijatých dokumentů měla státní podpora výzkumu a vývoje v roce 2002 činit 0,7 % HDP. Přitom od roku 2000 klesá relativní podpora výzkumu a vývoje, a to na 0,54 % HDP v roce 2002. Ve stejném roce dochází dokonce i k absolutnímu poklesu výdajů státního rozpočtu na výzkum a vývoj.

Dalším závažným nedostatkem je výrazný pokles účelové podpory výzkumu a vývoje při současném nárůstu institucionální podpory. Tím dochází, v rozporu s běžnou světovou praxí, ke zhoršení poměru mezi účelovou a institucionální podporou. Jestliže tento poměr byl v roce 1998 1,53, v roce 2002 je to už jen pouhých 0,73. Ještě horší vývoj proběhl v oblasti průmyslového výzkumu a vývoje, kde došlo k poklesu objemu státní podpory. V ČR je relace mezi badatelským výzkumem a vývojem (6:1) zcela odlišná než je tomu ve vyspělých průmyslových zemích světa (1:1). Současný systém státní podpory výzkumu a vývoje v ČR považujeme za nevyvážený, jednostranně zaměřený na podporu základního výzkumu při výrazném podcenění aplikovaného výzkumu a vývoje. Souvisí to, podle našeho názoru, i s tím, že dosud nebyla ustavena agentura pro aplikovaný výzkum a vývoj, která by se zaměřila na nejdůležitější směr podpory výzkumu a vývoje, kterým je realizace základního výzkumu nejen na trhu (nové materiály, technologie a výrobky), ale i v životě společnosti (zdraví a výživa lidu atd.). Na tento nedostatek Svaz průmyslu a dopravy ČR upozorňoval již v roce 1997 současně s tím, že dosud nebyla připravena Národní inovační politika (strategie) ČR.

Uvedený vývoj je zcela v rozporu se skutečností a politikou v EU, kde se hovoří o Evropském výzkumném a inovačním prostoru a členské státy EU mají zpracovány příslušné inovační strategie (politiky). Je také třeba zdůraznit význam inovační politiky pro rozvoj regionů a malých a středních podniků.

I když byl přijat zákon č. 130/2002 Sb., lze konstatovat, že neodpovídá obdobným zákonům ve vyspělých zemích světa. Vedle Grantové agentury ČR zákon nevytváří podmínky pro ustavení Technologické agentury, nebyl jí vytvořen ústřední orgán státní správy plně garantující státní podporu výzkumu a vývoje (překonávající současný stav, kdy prostředky na výzkum a vývoj jsou stále rozdělovány ve 20 rozpočtových kapitolách). Obáváme se, že to do budoucna podstatně zhorší podmínky realizace Národního programu výzkumu, který by měl být odsouhlasen v konečné podobě současnou vládou.

Ve 21. století budou výzkum, vývoj a inovace (věda a technologie) hrát zásadní roli ve zvyšování konkurenceschopnosti národních ekonomik i ekonomiky Evropské unie. Inovační procesy – výzkum a vývoj jsou součástí těchto procesů – se všeobecně pokládají za klíč k hospodářskému i společenskému rozvoji. Představují soubor činností, které vedou k úspěšné a konkurenceschopné výrobě a ke vstřebávání a využití novinek v ekonomické a sociální oblasti. Nabízejí nová řešení problémů, a tak umožňují naplňovat potřeby jednotlivců a společnosti.

Podpora inovací se obecně pokládá za základ dalšího hospodářského i společenského rozvoje. Proto je nezbytné prosazovat rozvoj inovací, inovačního podnikání a inovační kultury, které souvisejí s vytvářením podmínek pro rozvoj společnosti vědění, v níž budou mít celoživotní vzdělávání, výzkum, vývoj a inovace jednoznačnou prioritu.

Česká republika dosud konzistentní inovační politiku nemá a v současných dokumentech není ani zmíněna. Proto je nutno, jako s první prioritou, začít s přípravou Národní inovační strategie (politiky) tak, aby byla schválena již v roce 2003. Nová Národní politika výzkumu a vývoje, která má být zpracována rovněž v roce 2003, by pak byla součástí Národní inovační strategie. V návaznosti, resp. souběžně s tím, považujeme za nutné přijetí zákona o inovacích.

Pro to, aby výzkum, vývoj a inovace mohly plnit svoji roli klíčového faktoru v rozvoji konkurenceschopnosti průmyslu, je podle našeho názoru nutno **vytvořit podmínky pro formulaci dlouhodobých strategií výzkumu, vývoje a inovací**, které budou založeny na širokém společenském konsensu. K tomu pokládáme za nezbytné:

- Posilovat výzkum a vývoj na akademických pracovištích, univerzitách a pracovištích aplikovaného výzkumu, podporovat sbližování neuniverzitních pracovišť s vysokoškolským výzkumem a vývojem a realizační sférou.
- Podporovat základní a aplikovaný výzkum tak, aby veřejné prostředky vynakládané na tuto podporu dosáhly v roce 2004 0,7 % HDP.
- Motivovat investice do výzkumu a vývoje z nestátních zdrojů zavedením nástrojů nepřímé podpory.
- Klást zvláštní důraz na urychlenou realizaci výsledků výzkumu a vývoje, především progresivních high-tech výrobků a technologií.

Pro realizaci těchto věcných záměrů je nezbytné:

- **Vypracovat „Národní inovační strategii České republiky“ a s ní související novou Národní politiku výzkumu a vývoje a zákon o inovacích;** tyto dokumenty by měly být připraveny ve spolupráci se všemi organizacemi výzkumu a vývoje, vysokými školami a s představiteli hospodářské (uživatelské) sféry.
- **Přijmout program, v němž vláda určí, jakým způsobem se výdaje na výzkum a vývoj budou zvyšovat** tak, aby byla naplněna doporučení tzv. Barcelonské deklarace zemí EU, kdy do roku 2010 by výdaje na výzkum a vývoj měly docílit 3 % HDP, z čehož státní podíl by měl být 1 % HDP.
- **Vypracovat ucelený systém nepřímé podpory výzkumu a vývoje,** kterým bude podnikatelská sféra motivována k rozšíření financování výzkumu a vývoje. Součástí opatření by mělo být i stanovení jasných výkaznictví nákladů na výzkum a vývoj, které bude plně kompatibilní s EU.
- **Posílit zastoupení SP ČR v odborných komisích Rady vlády pro výzkum a vývoj, hodnotitelských a poradních orgánech jednotlivých resortů.** Členská základna Svazu průmyslu a dopravy ČR disponuje významnými kapacitami výzkumu a vývoje, které jsou sdruženy např. v Asociaci výzkumných organizací, Asociaci inovačního podnikání, České společnosti pro nové materiály a technologie a dalších asociacích výrobců, na podnicích apod.
- **Vytvořit podmínky pro účast SP ČR při přípravě Národní politiky inovací a Národní politiky výzkumu a vývoje a při zabezpečování programů, resp. projektů programů EU, v této oblasti.** Za významný nástroj považujeme smluvní zabezpečení spolupráce SP ČR s ústředními orgány státní správy, AV ČR, vysokými školami a dalšími organizacemi aktivně působícími v oblasti výzkumu a vývoje a inovací.
- **Zřídit Technologickou agenturu ČR,** jejíž hlavní náplní by byla podpora aplikovaného výzkumu a vývoje, transfer poznatků výzkumu do hospodářské praxe a podpora inovačních procesů.

OCHRANA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

V průběhu 90. let došlo především díky opatřením v průmyslu k podstatnému snížení emisí a tím i k podstatnému zlepšení stavu životního prostředí. Potvrzují to jak výsledky, kterých průmysl dosáhl ve snižování znečišťování životního prostředí, tak i výše investičních prostředků vynaložených na ekologizaci výroby. Ve všech těchto ukazatelích jsme předstihli ostatní transformující se země a dosáhli jsme i velmi dobrých výsledků ve srovnání se zeměmi OECD. Emise oxidu siřičitého poklesly o 86 %, oxidu dusíku z velkých stacionárních zdrojů o více než 80 % a emise tuhých látek o 90 %. Výše investic na ochranu životního prostředí ze soukromých zdrojů se během posledních deseti let zdvojnásobila a dosáhla hodnoty téměř 2 % HDP, přičemž jejich podíl na celkových investicích činí 8 %. Např. jenom celkové finanční náklady českého průmyslu vynaložené na ochranu ovzduší se pohybovaly okolo 100 mld. Kč.

Rozhodující tíhu nákladů na snížení emisí do ovzduší a vod a na snížení produkce odpadů nesl český průmysl, a to bez ohledu na často svízelnou finanční situaci podniků a na potřeby jejich modernizace. Český průmysl požadavky nové ekologické legislativy plnil v předstihu nebo nejpозději v zákonem stanovených termínech, což kontrastovalo s přístupem veřejného sektoru, kde státní správa tolerovala neplnění požadavků environmentálních zákonů i po vypršení zákonných lhůt (např. kotelný škol, nemocnic a armády a čerpací stanice pohonných hmot státního podniku apod.).

Při hodnocení investic na ochranu životního prostředí v průmyslových podnicích je nutno vzít v úvahu, že značná část investic byla vynaložena hlavně do koncových zařízení, která sice přinesla okamžitý efekt ve výrazném zlepšení kvality životního prostředí, ale méně již přispěla k modernizaci výrobních procesů směrem k výkonnějším a ekologicky čistším technologiím. Přes tento hlavní trend uplynulého desetiletí došlo v mnoha oborech i k modernizacím vlastních technologií. Tak např. jenom v papírenském průmyslu činily environmentální investice 57 % z celkových investic a do koncových technologií bylo vloženo jen cca 11 % celkových investic. Tento vývoj předznamenává cestu k uplatnění nejlepších dostupných technik.

Důležitou roli v procesu ekologizace průmyslu sehrála environmentální legislativa. Na jedné straně působila na snižování znečištění, na druhé straně však mnohá ustanovení byla, a nadále jsou, v rozporu s reálnými možnostmi průmyslu profinancovat je a přesahují často i rámec určený legislativními předpisy EU. Pro naše průmyslové podniky se tak vytvářely nerovné podmínky včetně negativního dopadu na jejich konkurenční postavení. Přejímání ekologických standardů nejvyspělejších zemí je často mechanické, neuvážené a nepromyšlené. Také nerealistické požadavky části veřejnosti na stupeň ochrany životního prostředí představují pro průmyslové podniky vážnou překážku realizace principů udržitelného rozvoje a dosažení ekoefektivnosti.

Environmentální legislativě většinou chybí jasné politické zadání a kvalitní implementační strategie, takže přijímané právní normy zakládají prostředí pro administrativní zvlášť místo partnerských vztahů a jsou jen obtížně realizovatelné.

Závažným problémem se tak stává nadměrnost regulace, která se projevuje v podzákonných normách, jejichž dopady nejsou předkladateli věrohodně zhodnoceny a mnohdy jsou více diktátem než shodou rovnocenných partnerů. Důsledkem je hledání mezer pro obcházení takové legislativy.

Za základní princip průmyslového rozvoje považujeme princip udržitelného rozvoje. Chápeme ho jako vzájemně vyvážený vztah dvou předpokladů: v první řadě jsou to investice do zvýšení ekologické efektivity výroby. Dalším předpokladem je také rozumný vztah k environmentálním předpisům EU, kde bychom neměli překračovat reálné možnosti českého průmyslu a zejména jeho schopnost investovat do nových a ekologicky čistších technologií. Základním východiskem ochrany životního prostředí v ČR v oblasti průmyslové sféry do roku 2010 by měl být VI. environmentální akční program EU s důrazem na přechod od tuhé administrativní regulace k měkčím a pružnějším postupům prosazování ochrany životního prostředí ve sféře průmyslu.

V environmentální oblasti pokládáme za nejdůležitější, aby byl v plném rozsahu uplatňován **princip partnerství hospodářské sféry a veřejné správy**, jako základní funkční model v přípravě a implementaci environmentální legislativy.

Dále je nutno uskutečnit tato opatření:

- **Zpracovat za účasti SP ČR analýzu dopadu environmentálních předpisů do podnikatelské praxe.** Formou zevrubné revize odstranit z českých environmentálních zákonů „česká specifika“ vytvářející oproti platným právním předpisům EU obchodní překážky a snižující konkurenceschopnost českých podniků.
- Zajistit, aby **zástupci průmyslu byli rovnoprávními a odpovědnými účastníky procesu zavádění zákona IPPC**, a to i na regionální úrovni. Implementace zákona o integrované prevenci a omezování znečištění (IPPC) má pro průmysl mimořádný význam, klíčová je i úloha integrované prevence jako faktoru modernizace a ekoeфективности českého průmyslu. Z pohledu průmyslu považujeme za nutné, aby se nařízením vlády a vyhláškami MŽP do zákona při jeho zavádění nedostaly nežádoucí nebo byrokratické prvky, které by mohly velmi podstatným způsobem ovlivnit činnost průmyslových subjektů.
- Při přijímání mezinárodních závazků České republiky na ochranu světového klimatu a jejich implementaci **prosazovat klíčovou úlohu moderních technologií a mechanismů k podpoře jejich zavádění.**
- **Odstranit institut poplatků za znečišťování** jako dočasný nástroj transformace. Poplatky nemají žádný motivační účinek a odsávají z podniků prostředky nezbytné na realizaci ekologických opatření do Státního fondu životního prostředí (SFŽP), aniž by přinesly ochraně životního prostředí odpovídající efekt. Transformovat SFŽP na Ekologickou banku.
- **Při reformě daňové soustavy zohlednit záměry v ochraně životního prostředí zavedením ekologické daně** plně harmonizované s EU. Uplatnit kompenzační mechanismy pro odvětví s vysokou energetickou intenzitou vycházející z fyzikální podstaty technologických procesů s nízkou intenzitou lidské práce.
- **Podporovat dobrovolné aktivity průmyslu na ochranu životního prostředí** – zavádění systémů environmentálního řízení (EMS) dle ISO 14 000 nebo EMAS a další, včetně nezbytné environmentální výchovy v podnikatelské praxi.
- Zajistit, aby se **v procesu přijímání české legislativy pro obchodování s emisemi skleníkových plynů** vytvořily takové podmínky, které nebudou narušovat konkurenceschopnost některých průmyslových oborů.
- **Zajistit, aby se na implementaci nové chemické politiky EU v ČR podílel SP ČR** spolu se Svazem chemického průmyslu ČR.
- **Podporovat zavedení efektivní integrované výrobní politiky v ČR v intencích VI. environmentálního akčního programu EU** (VI. EAP) a připravované evropské legislativy. V souladu s tím napomáhat uplatnění odpovědného environmentálního přístupu i v malých a středních podnicích.

PALIVA A ENERGETIKA

V období let 1990 – 2001 došlo ke značnému odlehčení energetického profilu ČR a k absolutnímu snížení výše tuzemské spotřeby prvotních energetických zdrojů o cca 17 %. Tento pokles se však odehrál především do roku 1995, v posledních třech letech začala tuzemská spotřeba prvotních energetických zdrojů růst. Je evidentní, že snižování spotřeby energie a energetické náročnosti bylo zatím záležitostí především ekonomického poklesu a změny struktury prvotních energetických zdrojů než vlivem působení intenzifikačních faktorů.

Ve spotřebě energie (tuzemské spotřeby prvotních energetických zdrojů) na obyvatele je ČR sice plně porovnatelná se státy EU, energetická náročnost ČR (tuzemské spotřeby prvotních energetických zdrojů/HDP) je však stále zhruba dvojnásobná. Ve spotřebě elektřiny, vztažené na obyvatele, je ČR dlouhodobě hluboko pod úrovní většiny zemí EU, elektroenergetická náročnost (spotřeba elektřiny/HDP) i přes trvající pozitivní vývoj, stále nedosahuje parametrů zemí EU.

ČR stojí před novou iniciací intenzifikačních procesů v energetickém hospodářství, které budou souviset s dokončením strukturálních změn v tvorbě HDP, s technologickým přezbrojením a s rozvojem nových průmyslových oborů a služeb s vysokou přidanou hodnotou. Tato intenzifikace bude dále racionalizovat poptávku po energii, které se budou přizpůsobovat zdrojové a výrobní kapacity, dosud na většině energetických trhů nadměrné.

Pro zajištění dlouhodobě spolehlivé funkce energetického hospodářství je nutné zajistit:

- dostatečnou a trvalou dostupnost prvotních zdrojů energie (domácí i dovážené),
- odolnost a spolehlivost energetického hospodářství, ochranu národní energetické nezávislosti,
- racionální spotřebu energie a růst zhodnocování spotřeby energie přidanou hodnotou,
- minimalizaci negativního vlivu energetických procesů na životní prostředí.

Tyto podmínky se v celém rozvinutém světě zajišťují pomocí státních energetických politik a koncepcí, které jsou základem klíčových věcných a systémových rozhodnutí vlád ve vztahu k palivům a energetice. Běžnou praxí vlád v přístupu k energetickému hospodářství ve všech vyspělých státech jsou proto ingerence do formování struktury zdrojů energie, podpora domácích energetických zdrojů, diverzifikace importu, regulace energetických trhů a zasahování do soutěžního prostředí.

Součástí energetických politik vlád vyspělých zemí jsou dlouhodobé výhledy potřeb energie, úvahy o pokrytí předpokládaných potřeb primárními zdroji energie, státní programy výzkumu a vývoje energetických technologií k nasazení v horizontech několika desetiletí. Význam dlouhodobých výhledů v oblasti energetiky (která má v současnosti mimořádný strategický význam pro každý stát a tento význam poroste) zesiluje. Také proto se jejich časový horizont prodlužuje. Vlády se také rozsáhle angažují v řešení dopadů vyvolaných změnami v energetickém hospodářství, především do sociální oblasti, včetně zaměstnanosti, rekvalifikace a vytváření nových pracovních příležitostí.

Energetická hospodářství v rozvinutých zemích procházejí přelomovou etapou. K tradičně řešeným problémům, ke kterým patří zdrojová diverzifikace, bezpečnost a spolehlivost energetických systémů apod., přistoupily procesy privatizace, odstraňování hranic národních energetických trhů, integrace nadnárodní i mezioborová (multiutility).

V energetice rozvinutých zemí v Evropě a ve světě zesilují požadavky na zamezení růstu energetické závislosti. Tyto požadavky zesílily nejen v souvislosti s teroristickými útoky a s možností jejich zaměření na energetické systémy, cesty a infrastrukturu, ale byly logickým důsledkem trvalého růstu a zvyšování podílu dovážené energie, z velké části z rizikových oblastí ve světě.

Tyto procesy se v plné míře týkají i České republiky a musí na ně být adekvátně reagováno. Vláda ČR svým usnesením č. 50 z roku 2000 po letech diskusí schválila energetickou politiku. Byla pojata jako otevřený dokument s výhledem na 15 – 20 let. Energetická politika z roku 2000 obsahovala především krátkodobější cíle spojené s dovršením přechodu k tržně orientovanému hospodářství a s přípravou na vstup ČR do Evropské unie.

Dlouhodobé cíle a budoucí vývoj věcných parametrů energetického hospodářství, které jsou ovšem klíčové, pak byly koncipovány nekonkrétně a jen v obecné úrovni. Současně s energetickou politikou byl schválen i systém hodnocení plnění jejich cílů a možnost v případě potřeby průběžně tyto cíle aktualizovat. I přes krátké období od schválení energetické politiky existuje řada požadavků na její aktualizaci.

Pro zajištění úkolů v oblasti paliv a energetiky je nutno **aktualizovat energetickou politiku** (koncepti) v těchto zásadních směrech:

DLOUHODOBÝ VÝHLED VÝVOJE ENERGETICKÉHO HOSPODÁŘSTVÍ

Dlouhodobý výhled vývoje energetického hospodářství musí splňovat tyto požadavky:

- **vytvořit komplexní dlouhodobý výhled** energetického hospodářství, jeho dlouhodobou zdrojovou orientaci (vč. vymezení pozice pro využití dnes zablokovaných zásob tuhých paliv), stanovit míru dovozní energetické závislosti,
- být zpracován na **horizont alespoň 30 let**, ve vybraných oblastech by měl obsahovat i záměry za 30 letý horizont,
- **být základem priorit výzkumu a vývoje**, východiskem dlouhodobých a finančně náročných podnikatelských záměrů energetických společností, rozvoje energetického strojírenství, školství apod.,
- být založen na tom, že bude legislativně zajištěno, aby jeho **klíčové prvky** (dlouhodobý energetický mix) **měly platnost nezávislou na volebním období jedné vlády**,
- **respektovat tržní prostředí pomocí systému ovlivňujícího činnost firem a společností**; musí být rovněž přiměřeně flexibilní, schopný absorbovat nové jevy a skutečnosti,
- **být základem pro soustavu nástrojů na jeho realizaci** (přímé a nepřímé nástroje, legislativa, povolovací řízení, státní garance, regionální energetické koncepce apod.),
- **mít kontrolní mechanismy**, jak vyrovnávat odchylky od plnění cílů energetické politiky a skutečného vývoje energetické účinnosti, na jejichž základě bude upřesňován další postup.

ENERGETICKÁ NEZÁVISLOST A BEZPEČNOST

Komplexní zajištění tohoto požadavku musí obsahovat následující opatření:

- **maximálně racionalizovat spotřebu energie**,
- **podporovat ty obnovitelné zdroje energie**, které mají reálné uplatnění v podmínkách ČR,
- **zvýšit tvorbu strategických energetických rezerv** (prodloužení rezerv ropy, vytvoření rezerv zemního plynu),
- odblokování a **podpora domácích zásob tuhých paliv**,
- **rozvíjet technické know-how obchodu s energetickými technologiemi**,
- stanovit **časově odstupňovaný ukazatel maximální výše dovozní energetické závislosti** jako novou prioritu ve státní energetické koncepci.

AKTUÁLNÍ TRANSFORMAČNÍ PROBLÉMY ENERGETICKÉHO HOSPODÁŘSTVÍ

Ve velmi krátké době považujeme za nutné:

- **vypracovat stabilizační program trhu hnědého uhlí na roky 2002 – 2005**, který by umožňoval rozložit skokový pokles poptávky po hnědém uhlí a rozvolnění sociálních důsledků tohoto poklesu,
- **znovu posoudit rozsah státem organizovaného útlumu těžby černého uhlí** – vývoj trhu černého uhlí naznačuje, že útlum jeho těžby byl nadměrný; v černouhelném hornictví nejsou vytvořeny strukturované rezervy, došlo k zanedbání příprav a otvírek; černého uhlí (koksovatelného i energetického) je na tuzemském trhu nedostatek, což je příčinou problémů v dodávkách a tlaku na vyšší dovozy z Polska; vysoká zahraniční poptávka po černém uhlí odčerpává černé uhlí z domácího trhu,

- **dořešit problémy trhu s elektrickou energií** – elektroenergetika prochází adaptačním procesem liberalizace a otvírání trhu, elektrárenské kapacity jsou vzhledem k současným potřebám nadměrné a je nezbytné dočasný převis řešit podporou jejího exportu a snahou docílit co nejvyšší saldo ze zahraničního obchodu s elektřinou,
- **přijmout opatření na ekonomickou podporu kombinované výroby** – podpora kombinované výroby elektřiny a tepla, která je neúčinnější metodou využití energetického zdroje s nejmenším zatížením životního prostředí emisemi, není dosud vyčerpávajícím způsobem legislativně dořešena; zákon nyní definuje pouze povinnost výkupu a právo přednostního přístupu k sítím, nezasahuje do dalších podmínek; je možné uvažovat se zavedením příplatku k ceně vykoupené elektřiny a s příslušným legislativním ošetřením rozšíření podpory (např. zákonem o kombinované výrobě).

DOPRAVA

Jedním ze základních pilířů fungující ekonomiky je nesporně dopravní systém. Jde o to, aby tento sektor nabízel své služby v požadované struktuře a zajišťoval dopravní obslužnost pro podnikatelskou sféru i pro obyvatelstvo za nákladově přijatelných podmínek. Druhým základním úkolem je existence takových podmínek, aby podnikatelské subjekty v tomto sektoru byly konkurenceschopné na domácím i mezinárodním trhu.

Pozitivně hodnotíme existenci dokumentu Dopravní politika státu. Jeho význam však snižuje skutečnost, že nebyl dále rozpracován a důsledně plněn. Za nedostatek považujeme nedůslednost ve vyžadování plnění platné legislativy. Jsou tak poškozovány podnikatelské subjekty, které právní normy dodržují, a naopak neoprávněně zvýhodněny ty, které právní závazky nedodržují. Nedodržováním technických norem a předpisů dochází k poškozování dopravní infrastruktury a vyšším nákladům státu na odstraňování takto vzniklých škod.

Situaci v sektoru dopravy komplikují průtahy v uzavření kapitoly DOPRAVA při vyjednávání o vstupu do EU. Brání docílení lepších výsledků v bilaterálních jednáních, zejména se zeměmi, které z obavy z konkurence vyžadují, aby do protokolu byla zapracována ustanovení, která vytvářejí nerovnoprávné postavení pro české dopravce.

Doprava prochází náročným procesem ekologizace podporovaným samotnými dopravci. Někdy však malicherné protesty nezávislých ekologických iniciativ brzdí proces ekologizace dopravy (vodní cesty, dálniční obchvaty apod.).

Nedostatečné využívání trvale nabízené součinnosti odborníků z praxe při přípravě dokumentů a právních norem ze strany státních, ale i politických orgánů, považujeme za nesprávné.

Pro zlepšení situace v dopravním sektoru požadujeme uskutečnit následující opatření:

- **Důsledně naplňovat přijatou dopravní politiku státu** a trvale ji aktualizovat.
- **Zajistit účast podnikatelské sféry při přípravě a realizaci významných dokumentů** ovlivňujících dopravní podnikání.
- **Urychleně uzavřít kapitolu 9 Doprava** podmiňující vstup ČR do EU.
- **Zajistit účinnou kontrolu dodržování platné legislativy** a z neplnění vyvozovat postihy.
- **Podporovat ekologizaci dopravy** využíváním alternativních pohonů ve veřejné dopravě, preferencí veřejné dopravy před individuální, podporou kombinované přepravy a ostatních druhů dopravy s příznivým dopadem na životní prostředí.

V příštím období bude zejména nutno:

- **Dokončit transformaci české železnice** s důrazem na její obchodní a investiční rozvoj s vědomím nutnosti vyřešení státem zaviněné vysoké zadluženosti Českých drah, s.o. Tím dát prostor představitelům transformované organizace ke zvýšení podnikatelské a obchodní aktivity.
- **Vyřešit systémově podmínky financování veřejné dopravy osob** v rámci dopravy železniční, autobusové, městské a integrované a přesně vymezit povinnosti státu, regionů a provozovatelů. Podporovat rozvoj dopravní infrastruktury za využití stálých zdrojů, ale i všech forem fondů, včetně strukturálních fondů z EU.
- **Zabezpečit stabilizaci a zkvalitnění podnikatelského prostředí v mezinárodní kamionové a autobusové dopravě** zejména vyřešením opakujících se problémů v průchodnosti hraničních přechodů, rychlosti celního odbavování, provádění technické kontroly apod., a nekompromisní vyžadování plnění zákonných povinností nejen od tuzemských, ale stejnou měrou také od zahraničních účastníků dopravních procesů na území státu.
- **Dokončit dálniční propojení se sousedními státy**, zejména s Německem v západním směru D5/A6 a v severním směru D8/A17, s Rakouskem výstavbou dálnice D3 a posléze výstavbou dálnice D11.
- **Postupovat koordinovaně a v časové návaznosti při opravách dálnic**, které vyžadují dočasnou uzavírku, a **dokončit výstavbu obchvatu hl. m. Prahy**.
- **Řešit financování prací na odstraňování havarijních stavů vozovek nižších tříd a mostů a jednoznačně vymezit odpovědnost krajů a příslušných státních orgánů** za tuto činnost.
- **Připravit návrhy řešení rozvoje říční dopravy**, zejména pak realizaci stavebních záměrů na vodních tocích tak, aby zejména dolní tok Labe byl celoročně splavný pro plavidla s ponorem do 140 cm. Podpořit revitalizační program obnovy lodního parku poskytnutím státních garancí na střednědobé a dlouhodobé bankovní úvěry. Stanovit pravidla podpory vodní dopravy samotné i jako součásti kombinované dopravy a řešit současnou problematiku provozování veřejných přístavů.
- **Řešit napojení vodních cest ČR na evropskou kanalizovanou vodní síť**, a to nejen v případě labsko-vltavské vodní cesty, ale i napojení ČR na dunajskou vodní cestu.
- **Podporovat systém financování protipovodňové ochrany**
- **Zrovnoprávnit podmínky našich leteckých dopravců** s leteckými dopravci vyspělých států **zrušením povinnosti platit clo za letadlovou techniku** dovezenou do ČR.
- **Vymezit podmínky přístupu k pozemním odbavovacím službám na letištích**, a to zákonem nebo prováděcím předpisem na základě zákonného zmocnění.
- **Deklarovat povinnost státu zajistit podporu leteckým společnostem** v případech mimořádných událostí s následkem škod velkého rozsahu tak, jak tuto povinnost plní vlády vyspělých států (viz důsledky 11. září loňského roku).
- **Stanovit podíl státu na rozvoji kombinované dopravy** spočívající v poskytnutí státní podpory, zejména pro oblast nedostávajícího se speciálního vozového parku a manipulačních mechanismů.
- **Řešit možnost poskytování záruky státu za systémovou podporu obnovy a rozvoje MHD** jak v oblasti dopravní infrastruktury, tak i vozového parku.
- **Změnit podmínky čerpání prostředků ze Státního fondu dopravní infrastruktury** tak, aby z tohoto fondu mohly být hrazeny i investice do MHD.
- **Vytvářet legislativní podmínky pro důslednou preferenci MHD před dopravou individuální** včetně stanovení podmínek pro omezování individuální automobilové dopravy.
- **Zaručit podporu výstavby metra v hlavním městě** dlouhodobým stanovením objemu finančních prostředků účelově vázaných na výstavbu metra včetně rozvoje a obnovy vozového parku.

ROZVOJ MALÉHO A STŘEDNÍHO PODNIKÁNÍ

Malé a střední podniky představují důležitý segment národního hospodářství. Jejich podíl na tvorbě HDP se zvýšil z 31 % v roce 1996 na 40 % v roce 2000. Malé a střední podniky s počtem méně než 250 zaměstnanců v roce 2001 zaměstnávaly ve všech odvětvích národního hospodářství ČR téměř 60 % z celkového počtu zaměstnanců. Podíl tohoto sektoru na celkových výkonech národního hospodářství dosáhl 51,4 % a v přidané hodnotě 51,3 %. Vývoz malých a středních podniků dosáhl za rok 2001 téměř 36 % z celkového objemu za ČR a dovoz 47 %.

Ve vyspělých zemích patří MSP k hnací síle rozvoje ekonomiky, k inovačnímu potenciálu a stabilizačnímu prvku. Svým počtem představují 99,8% podíl na celkovém počtu podniků a poskytují dvě třetiny pracovních příležitostí. Proto jsou vládami systémově podporovány. Cílem domácích podnikatelů je dosažení srovnatelné podpory, jako mají konkurenční MSP v zemích EU.

V roce 2000 vláda projednala dokument o podpoře malého a středního podnikání, který se však nestal závazným vládním dokumentem, i když se v praxi některá jeho opatření realizovala. Vláda vytvořila specifický systém programů určených na podporu malých a středních podniků. Přes počáteční nárůst prostředků, věnovaných na tyto účely, dochází v poslední době k jejich stagnaci až poklesu. Výše prostředků určených na podporu MSP je v příkrém nepoměru k rozsahu zdrojů vyčleněných na pobídky pro velké podniky či jejich sanaci.

Existuje však i vnitřní nerovnováha v rozdělení podpor uvnitř sektoru malých a středních podniků. Současný podíl skupiny středních podniků na všech podporách představuje přibližně necelou pětinu, což neodpovídá významu této skupiny podniků. Zejména podniky na hranici středních a velkých se tak ocitají mimo pásmo podpor. Uvedený stav ukazuje na nutnost důkladné analýzy nejen podmínek podnikání, ale zejména programů podpory.

Malé a střední podniky jsou a nadále budou při hledání externích finančních zdrojů závislé na nabídce bankovních úvěrů. Jejich malá dostupnost zvláště tíživě omezuje malé a střední podniky při provozním financování a daleko výrazněji při investičně zaměřených dlouhodobých úvěrech. Aktivity některých bank sice naznačují určité zlepšení, zatím se však orientují pouze na úzkou část sektoru malých a středních podniků a preferují jejich provozní financování.

Systém podpor podnikání se sice podařilo doplnit o možnost získání startovního kapitálu pro subjekty, které se teprve rozhodly podnikat. Stále však chybí nabídka kapitálu malým podnikům, zejména pro projekty založené na vyšší míře inovace a s vysokým ziskovým potenciálem, které jsou však spojené i s nadprůměrnou mírou rizika.

Blížící se vstup do EU zvyšuje možnosti získávání podpor pro malé a střední podniky ze zdrojů EU. Využití tohoto potenciálu však snižuje nízká připravenost České republiky poskytnout kofinancování z veřejných či jiných zdrojů, což je obvyklá podmínka EU pro poskytnutí této podpory.

Mezi další závažné problémy provázející rozvoj malých a středních podniků náleží zejména tyto:

- přetrvávají podmínky pro udržování vysoké míry druhotné platební neschopnosti, je nízká legislativní ochrana vnitřního trhu před nelegálními a dumpingovými dovozy,
- nedostatek informací marketingového charakteru,
- tlak ze strany obchodních řetězců,
- MSP vyžadují zvláštní péči při poskytování informačního servisu o zákonech a sekundární legislativě,
- dlouhé lhůty při vyřizování všech žádostí spojených s podnikáním, přebujelá administrativa a v mnoha případech i arogance úředníků,

- riziko vyplývající z nekalé konkurence – existuje tlak organizovaných zahraničních podnikatelských skupin, dovážejících a prodávajících poddeklarované a pašované zboží, zboží s padělanými značkami, bez zdravotních a technických atestů a záruk, a to při nedodržování pravidel podnikání, placení daní, zdravotního a sociálního pojištění apod.,
- zvýhodnění zahraničních investorů investičními pobídkami se stává konkurenční výhodou proti domácím podnikatelům, především těm drobným bez přístupu k investičnímu kapitálu, a tím jsou vytvářeny nerovné podmínky pro podnikání.

Pro zlepšení podmínek nezbytných pro zvýšení konkurenceschopnosti malých a středních podniků je třeba uskutečnit následující opatření:

- **Vypracovat analýzu podmínek pro rozvoj sektoru malých a středních podniků**, aktualizovat politiku MSP a přijmout ji jako závazný dokument vlády. Přitom vycházet zejména z těchto předpokladů:
- zajistit, aby **poměr podpor a pobídek MSP byl v relaci k jejich podílu na hospodářském růstu**, při tom vycházet z relací zemí EU,
- **zvýšit rozsah a zjednodušit dostupnost státních programů podpory MSP**, současně provést jejich přehodnocení podle rozsahu využívání; stanovit jasná pravidla pro čerpání tak, aby jejich výkladem nemohlo docházet k diskriminaci podnikatelů; zaměření programů soustředit na podporu investování, inovačních procesů, exportu a rozvoje průmyslových zón v ekonomicky slabých regionech,
- **přehodnotit a upřesnit zaměření a strukturu organizací zabývajících se podporou podnikání** (CzechTrade, CzechInvest, Agentura pro rozvoj podnikání, CzechIndustry).

PODPOROVAT PŘÍSTUP MSP NA TRHY, K TOMU JE NUTNO:

- **rozvít informační systémy marketingového charakteru** podporující vyhledávání nových trhů a obchodních partnerů,
- **vypracovat střednědobý program státních účastí na zahraničních výstavách** a veletrzích a samostatných výstavách v ČR,
- přijmout účinná **legislativní opatření zajišťující ochranu vnitřního trhu proti nelegálním dovozům**, zabránit nezákonnému podnikání zahraničních organizovaných skupin vytvořením pravidel pro podnikání cizinců, srovnatelných s těmi, která platí v zemích EU,
- **vytvořit podpůrné programy pro “zviditelnění” českých výrobků** oproti zahraničním,
- rozvíjet podporu MSP a jejich účast v odbytových a dodavatelských sítích velkých nadnárodních firem **prostřednictvím subdodavatelských programů**,
- **zamezit přístupu na trh výrobkům ze zahraničí, které neodpovídají požadované kvalitě, technickým požadavkům, zdravotním normám** a které porušují autorská práva a ochranné známky,
- **zamezit přístupu výrobků na trh v případech, kdy je zahraniční výrobce dotován**, případně toto zboží zatížit clem do výše dotace,
- přijmout **opatření zabraňující zahraničním obchodním řetězcům zneužívat svého dominantního postavení na trhu jak vůči MSP** jako svým dodavatelům, tak vůči MSP jako svým drobným konkurentům, a to srovnatelně jako je tomu v zemích EU.

PODPOŘIT PŘÍSTUP MSP KE KAPITÁLU:

- **zvýšením objemu prostředků pro podporu MSP s důrazem** na formy podpory zvyšující **dostupnost úvěrů** pro malé a střední podniky ve strukturálně postižených a hospodářsky slabých regionech s minimální výší úrokových sazeb,
- **vytvořením podmínek pro čerpání fondů EU** pro MSP, zejména pro zabezpečení prostředků na kofinancování a pro přípravu projektů,
- **vytvořit nabídku rizikového kapitálu s účastí veřejných zdrojů** pro inovační projekty a spojit je s odpovídajícími ekonomickými podmínkami pro zvýšení přitažlivosti investic.

SHRNUTÍ

Po překonání stagnace v letech 1997 – 1998 se růst průmyslu od poloviny roku 1999 vyvíjí dynamicky. Pokračují změny v odvětvové a oborové struktuře ve prospěch technologicky náročných výrob. I přes tento pozitivní vývoj není průmysl na zahraničních trzích dostatečně konkurenceschopný, a to zejména v oborech high – technology. Strukturální změny nejsou doprovázeny dostatečnými změnami ve vnitřní struktuře jednotlivých odvětví směrem k posilování podílu výrob s vyšším stupněm zpracování a vyšší finalitou výroby.

Přes pozitivní vývoj růstu produktivity práce v posledních dvou letech je její současná úroveň, jako základního ukazatele konkurenční výkonnosti, podstatně nižší než je v zemích EU. Její úroveň je ovlivňována zejména nízkou úrovní inovačních aktivit na podnikové úrovni, nedostatkem zdrojů pro investice, ztrátami způsobenými nižšími realizačními cenami v důsledku nižšího ocenění zboží českého původu a celkovými problémy v přístupu do odbytových sítí. Na konkurenční výkonnost působí také přetrvávající problémy na trhu práce. Vážným problémem poslední doby je rychle se zhodnocující česká koruna ve vztahu k hlavním světovým měnám.

Domácí průmysl disponuje i některými konkurenčními výhodami. Dočasnou výhodou je nižší mzdová úroveň, která by však dlouhodobě směřovala vývoj průmyslu k nižším etážím technické úrovně. Výhodou je také ohodnocení některých dalších faktorů např. ceny půdy a energie.

Zvýšila se investiční aktivita ve zpracovatelském průmyslu, probíhá příznivý strukturální posun ve prospěch investic do strojů a zařízení. Hlavním nositelem investičních aktivit byly však především zahraniční firmy, které využívaly systému investičních pobídek a které nemají problémy charakteristické pro domácí podniky. Pro většinu tuzemských firem zůstává tvorba zdrojů pro investice vážným limitem pro jejich další rozvoj. Pociťují zhoršení dostupnosti úvěrů, ke kterému došlo po příchodu zahraničních investorů do tuzemských bank. Problémy jsou však zejména v tvorbě vlastních zdrojů pro investice. Velmi pomalu probíhá příprava na čerpání předstrukturálních a strukturálních fondů a nedostatečně je využíván kapitálový trh. Z hlediska dlouhodobého rozvoje hospodářství bude třeba analyzovat i důsledky přílivu zahraničního kapitálu do České republiky.

Pro stimulaci investičních aktivit bude třeba upravit systém daní a poplatků tak, aby stimuloval inovační procesy a investiční rozvoj. Politika bank by měla být více zaměřena na úvěry pro podnikovou sféru, než na relativně bezpečné investice do státních cenných papírů. Při přípravě na využívání fondů EU je nezbytné zajistit podmínky v oblasti institucionální, kofinancování a při přípravě projektů na podnikové a regionální úrovni. Systém investičních pobídek doporučujeme upravit na základě analýzy působení zahraničních investorů v ČR tak, aby se posílily dlouhodobé a multiplikační efekty.

V rámci proexportní politiky je nutno zvýšit kapitálové vybavení České exportní banky a Exportní garanční pojišťovny, aby byly schopny poskytovat služby i pro velké vývozní kontrakty. Nevyužívaným nástrojem zůstávají dlouhodobé vládní úvěry tzv. soft – loans. Je také nezbytné zlepšit koordinaci činností mezi institucemi státu podporujícími export. Aktuální je i řešení otázek teritoriálních priorit, zejména návrat našich exportérů na čínský a ruský trh.

Častá změna legislativy, neprovázanost mezi zákony a nerespektování odborných názorů podnikatelské sféry snižuje vážnost zákonů. Poslanecké návrhy by měly znovu procházet připomínkovým řízením, aby byla zajištěna provázanost zákonných norem. Požadujeme jednoznačnost a transparentnost zákonných norem a jejich stabilitu. Je nutno omezit četnost podzákonných norem.

Pro zlepšení podmínek na trhu práce považujeme za nezbytné preferovat opatření na podporu rekvalifikace, přehodnotit systém sociálních dávek, rekonfiguraci našeho právního řádu otevřít větší prostor pro zaměstnance i zaměstnavatele při vyjednávání konkrétních úprav pracovních vztahů. Systém vzdělávání musí více odpovídat potřebám trhu, zejména je třeba podpořit rozvoj technického školství. Je nutno přehodnotit systém nemocenského pojištění a upravit výši dávek tak, aby lépe korespondovala s výší pojistného. Dalším úkolem je vytvořit jednotnou politiku BOZP, upravit tuto oblast jedním zákonem a jejím prováděním pověřit jeden resort. Reforma důchodového systému musí podporovat doplňkové formy pojištění pro zabezpečení ve stáří.

Je nutné zastavit dlouhodobé podceňování výzkumu a vývoje, a to jak na státní, tak i na podnikové úrovni. Klíčovou roli zaujímá úkol zpracovat národní inovační strategii, zvýšit prostředky státu na výzkum a vývoj a vytvořit systém nepřímé podpory výzkumu a vývoje. Nezbytné je i vytvořit podmínky pro zapojení ČR do mezinárodních programů, především v rámci EU. Pro podporu aplikovaného výzkumu a vývoje považujeme za vhodné zřídit Technologickou agenturu ČR.

V průběhu transformačního období vynaložil průmysl značnou část svých investic na ochranu životního prostředí, což se odrazilo v razantním snížení emisí do ovzduší a do vod. Velká část investic však směřovala do tzv. koncových zařízení a nikoliv do zvyšování technologické úrovně výroby. Další postup v environmentální oblasti musí být založen na analýze dopadu environmentálních předpisů do praxe podniků a na odstranění „českých specifik“ jdoucích nad rámec předpisů EU a snižujících konkurenceschopnost českých podniků.

Energetická politika státu obsahuje především krátkodobé cíle, a dlouhodobé cíle a vývoj věcných parametrů jsou v ní koncipovány jen v obecné úrovni. Požadujeme aktualizovat energetickou politiku tak, aby obsahovala dlouhodobý vývoj energetického hospodářství s časovým horizontem minimálně 30 let. Energetická politika by měla mít platnost nezávislou na volebním období jedné vlády. Měla by řešit otázku energetické nezávislosti a bezpečnosti. Dále je třeba vypracovat stabilizační program trhu hnědého uhlí na roky 2002 až 2005, znovu posoudit program útlumu těžby černého uhlí, dořešit problémy trhu s elektrickou energií a přijmout opatření na podporu kombinované výroby.

Pro zlepšení situace v dopravním sektoru bude nutné důsledně naplňovat dopravní politiku státu a trvale ji aktualizovat, urychleně uzavřít kapitolu 9 Doprava, podmiňující vstup ČR do EU. Zajistit účinnou kontrolu dodržování platné legislativy a vytvořit podmínky pro účast podnikatelské sféry při přípravě a realizaci významných dokumentů ovlivňujících dopravní podnikání.

Je třeba aktualizovat politiku podpory malého a středního podnikání. Na základě analýzy přehodnotit strukturu programů a stanovit jasná pravidla pro jejich využívání. Stejně tak bude nezbytné zredukovat strukturu organizací zabývajících se podporou podnikání, důsledně realizovat ochranu vnitřního trhu, zlepšit možnosti přístupu malých a středních podniků ke kapitálu, snižovat administrativní zátěž. Bude nutné zvýšit možnost zúčastnit se subdodávek pro velké podniky, zvláště pro ty, které realizují své investice na základě investičních pobídek.

Ing. Stanislav Kázecký, CSc.
prezident Svazu průmyslu a dopravy ČR